

Tidlig literacy

Tidlig literacy – tidlig numeracy

Frederiksberg kommune, 28/6-2016
Sara Hannibal, UCC og NVL

VI SAMLER, SKABER OG SPREDER VIDEN OM LÆSNING

**NATIONALT
VIDENCENTER
FOR LÆSNING**
PROFESSIONSHØJSKOLERNE

www.videnomlaesning.dk
info@videnomlaesning.dk
+45 41 89 90 90

I oplægget vil jeg komme omkring

- Literacy – hvad er det og hvad kan det?
- Eksempler på literacy i SFO og skole
- Literacy og fælles mål for børnehaveklassen
- Den voksnes rolle i forhold til børns udvikling af literacy

Literacy – hvad er det?

Mange forskellige definitioner!

Fra en isoleret færdighed i at læse og skrive (primært i skolen)

- til måder at bruge sprog på i forskellige kontekster (social praksis)

Hvorfor begrebet literacy?

- Inden for forskning og uddannelse: udspringer af behovet for at have et udvidet perspektiv på sprogdidaktikken (vi læser og skriver fx ikke kun i skolen)
- Begrebet er brugt gennem de sidste 50-60 år i den engelsksprogede forskning (så vil vi også bruge det!)
- Men det gør det ikke nemmere at forstå begrebet i en dansk kontekst ...

Literacy – hvad er det?

Et spørgsmål om demokrati på to måder

1) Støtte børn i adgang til at genkende og bruge sprog i forskellige situationer (empowerment)

2) Støtte børn i adgang til måder at bruge sprog på og reflektere over sprog på, der er vigtige i et demokrati (demokratisk dannelse)

Projektets definition på literacy

»Literacy involverer en integration af det at lytte, tale, læse, skrive og at tænke kritisk, og det inkluderer den kulturelle viden, der gør det muligt for en taler, skriver eller læser at genkende og bruge sprog i forskellige sociale situationer.«

(Gibbons, 2009, p. 7)

Literacy i forskellige kontekster

28-06-2016

shan@ucc.dk

Den er svær!

28-06-2016

shan@ucc.dk

Skiltetur med 1. maj-børn

Hvordan involverer den literacy?

- Børnene "læser" tegn og ikoner (afkodning)
- De tolker/ uddrager mening (forståelse) på baggrund af deres erfaringer og kulturelle viden
- De afprøver hypoteser – både i forhold til deres læsning og i forhold til samtalen
  - De lytter til og venter på de andres svar (turtagning)
  - De skal formulere deres egne svar og byde ind i samtalen (kommunikativ kompetence)
  - De danner sig nye hypoteser ("er jeg enig med Storm?" "Er det en madpakke eller en rygsæk?")

Udvikling af tidlig literacy sker i alle mulige situationer, hvor barnet

- Lytter til mundtlige fortællinger
- Lytter til højtlesning
- Ser TV, film
- Tegner figurer fra legetøjs- og filmverdenen
- Synger
- Ser/læser legetøjskataloger
- Ser/læser bøger
- Ser/læser manualer
- Læser og tolker billeder og tekst på indpakninger, kort og omslag (fx *Pokémon*, *Bella Sara*, *fodboldkort*)
- Læser og tolker grafer
- Håndterer fjernbetjening og mobiltelefoner
- Håndterer mus
- Spiller computerspil
- Skriver ønskesedler
- Skriver navne på legetøj
- Skriver på computer, chatter
- Går på hjemmesider
- Fortæller, forklarer, argumenterer
- Lærer sig engelske ord
- Lærer sig ord på andre sprog
- Følger med i sportskampe/valg mm. i fjernsynet

Literacy i børnehaven

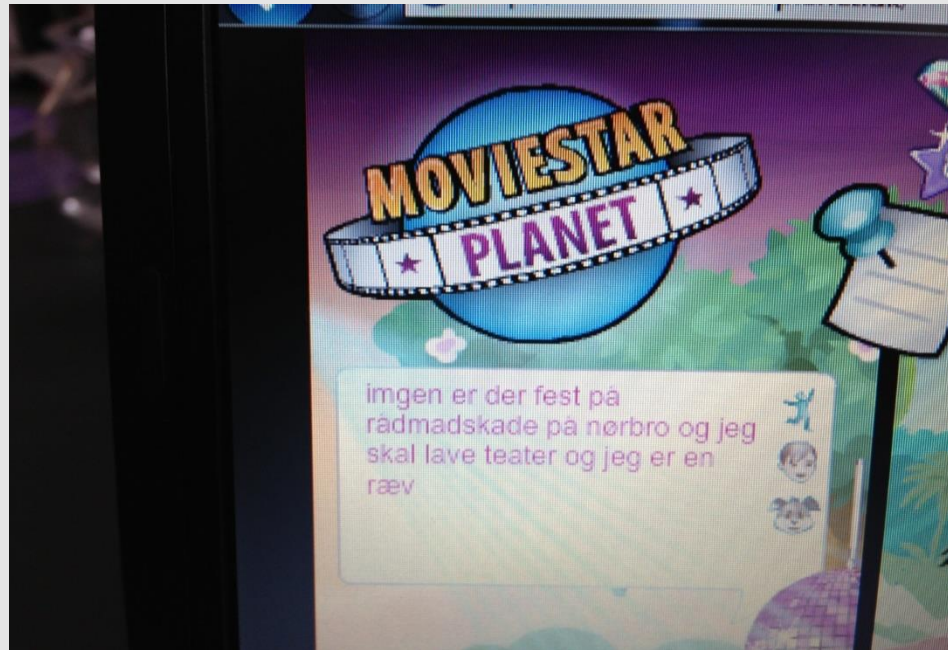
Berta (4 ½ år) skriver selv

Efter eventyrprojekt i børnehaven har børnene arbejdet med at lave små bøger selv ...

Literacy - de sociale medier (elev i 1. klasse)

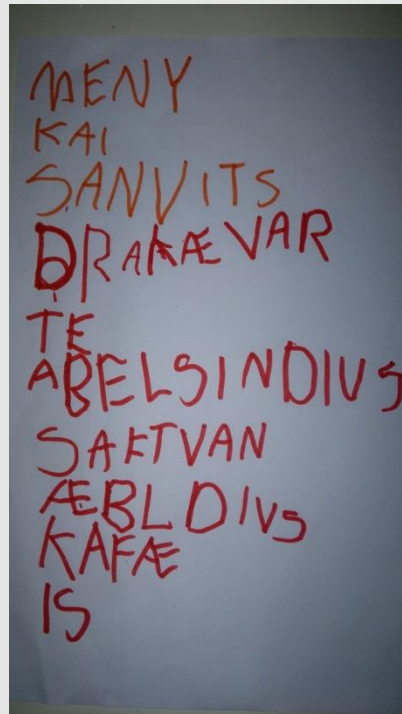
Mathildes
første
selvstændige
tekst i
børnehavekl
assen,
september

Hendes
literacy-
viden ses i
teksten
som
veninderne
s navne,
nogle
enkelte
bogstaver
og ord
samt
kruseduller

Literacy som leg

Eksempel
fra en
legetime
med
restaurantle
g i
børnehavekl
assen

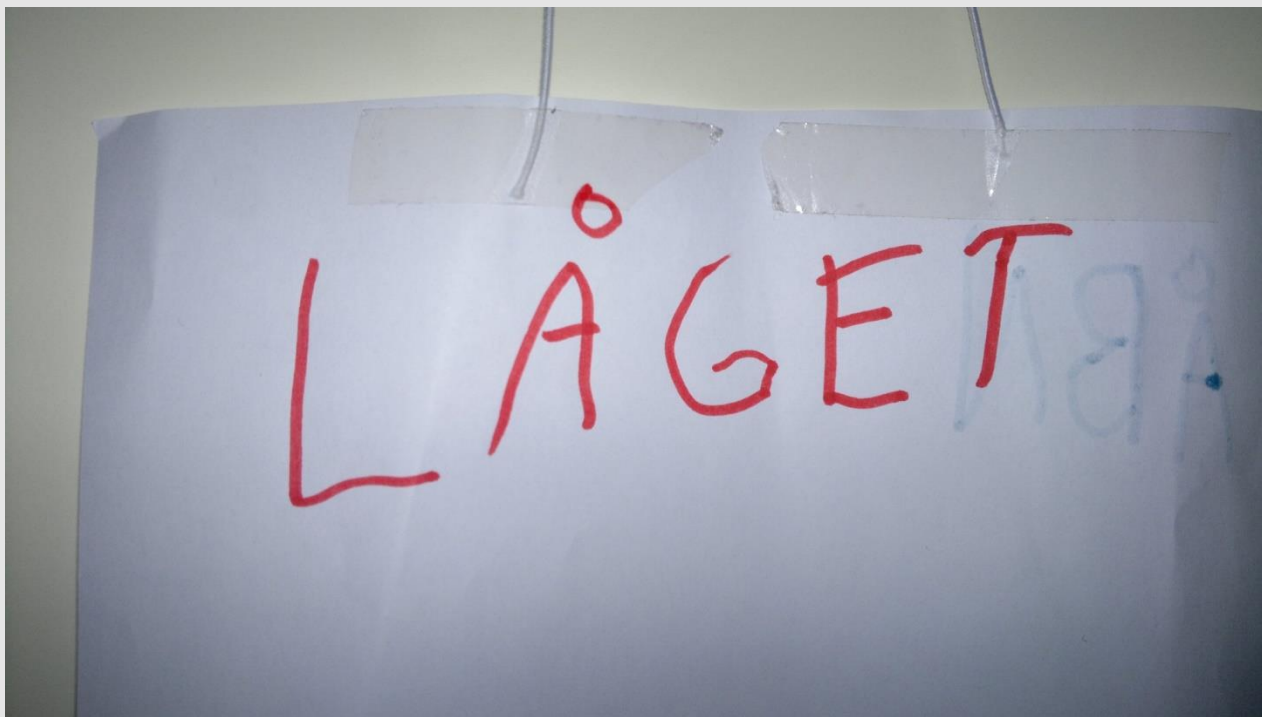

Restaurantens skilt på døren

Restaurantens skilt på døren

Literacy som leg og social praksis

Lea og
Rose
laver
rollefordel
ing til
cirkusfore
stilling
(Eks. fra
SFO)

Barnet
oplever, at
skrift kan
bruges til at
fastholde
tænkning og
kommunikere
med
andre.

Literacybegrebet går fint i spænd med Fælles Mål for 0. klasse

Kompetenceområde	Børnehaveklasse
Sprog	Eleven er opmærksom på forskellige måder at anvende sprog på
Matematisk opmærksomhed	Eleven kan anvende tal og geometrisk sprog i hverdagssituationer
Naturfaglige fænomener	Eleven kan ud fra viden og erfaring færdes iagttagende i naturen
Kreative og musiske udtryksformer	Eleven kan udtrykke sig i billeder, musik og drama
Krop og bevægelse	Eleven kan foretage valg, der styrker og udvikler kroppen
Engagement og fællesskab	Eleven kan bidrage til fællesskabet og drage omsorg for sig selv og andre

Kompetenceområdet *sprog* omfatter også læringsmål inden for:

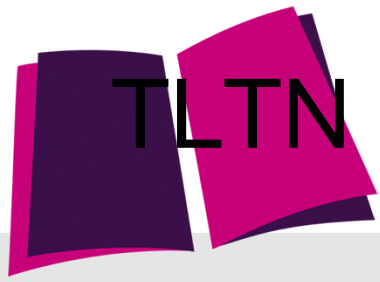
- Samtale
- Fortælling
- Sproglig bevidsthed
- Skrivning
- Læsning
- It og digitale medier

Pædagogers betydning for børns udvikling af literacy

EPPE-projektet (engelsk studie med 3000 børn, 2012) har undersøgt effekten af såkaldt "højkvalitetsinstitutioner". Fem områder er særligt vigtige for, at der er tale om høj kvalitet i det pædagogiske arbejde:

- kvaliteten i den sproglige interaktion mellem børn og voksne
- personalets viden om og forståelse af læringsindholdet
- personalets viden om, hvordan børn lærer
- personalets kompetencer i forhold til at understøtte børns konfliktløsning
- personalets kompetencer i forhold til at understøtte børns læring i hjemmet

TLTN og pædagogens/lærerens rolle

I forhold til projektet er vi særligt optagede af

- pædagogers og læreres viden om og forståelse af sprog – både som ”fag” i skolen
- og som kommunikationsmiddel og læringspotentiale i SFO’en i mange situationer
- kvaliteten i den sproglige interaktion mellem børn og voksne

Sproglig interaktion – hvad er dét?

- Dialog og samtale, der holdes i gang og udvikler sig – også når man fx læser med børnene
- Man kan bruge udtrykket ”strive for five” som benspænd, fx ved at bruge åbne spørgsmål
- Den voksne viser nysgerrighed
- Den voksne støtter og udvider barnets sprog løbende i samtalen (fra ”telt” til ”tipi”/”wigwam”)
- Samtalen skal give mening for barnet

Det modsatte af dialog er

er "IRE"-samtalen:

I (initiativ – taget af den voksne): "og du har gået i børnehave i Rumhatten?"

R (respons – barnet svarer): "ja"

E (evaluering – den voksne bekræfter svaret): "hvor er det spændende!"

I: "vil du have den gule eller den orange tusch?"

R: "den gule"

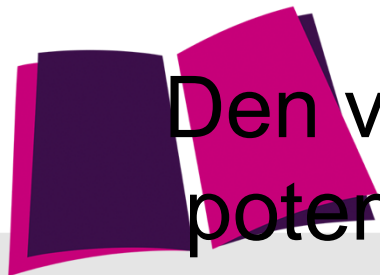
E: "sådan"

Voksnes betydning for børns literacy – eks. fra legeplads

- Barn 1: Heeeey, prøv lige at se heeeer!
- Barn 2: VI FUNDT DEM!
- Voksen: Ja, det er RØNNEbær. De er rigtigt sure
- Barn 2: Dem er megasmattede!
- Voksen: Man kan faktisk lave saft af dem. Vidste I det?
- Barn 1: Der er total mange derovre!
- Voksen: Man kan faktisk også lave noget gelé af dem, som ikke er så surt (herefter fortæller den voksne en længere historie om ræven, der ikke kunne nå rønnebærrene, mens børnene nikker og lytter)
- Barn 1: Kom Aksel!

Den voksnes mulighed for at "gribe" en potentiel sproglig udvikling hos barnet

- At støtte og udvikle barn 2's sprog ved hjælp af understøttende sprogstrategier (næste slide)
- At følge børnenes spor
- At styrke børnenes viden om verden (viden om, hvad man bruger rønnebær til, kulturel viden om talemåder)
- At følge op på forskellig måde

De understøttende sprogstrategier

- **Følg barnets interesse**
- **Brug åbne spørgsmål**
- **Vent på barnets svar**
- **Fortolk og udvid hvad barnet siger**
- **Hjælp barnet med at sætte ord på**
- **Forklar ord barnet ikke kender i forvejen**
- **Relater til noget, barnet kender**
- **Udnyt de sproglige kompetencer barnet har i forvejen**
- **Ret ikke barnets fejl direkte**
- **Leg med sproget, når det er muligt**

De understøttende sprogstrategier virker, fordi den voksne stiller sig til rådighed som sprogmodel og samtidig bruger strategierne til at bringe barnet sprogligt på banen. Det er effektivt, fordi børn udvikler deres sprog ved at lytte til et godt, varieret sprog og ved selv at få lov til at bruge sprog (www.sprogpakken.dk)

Skolens rolle for udvikling af literacy

Literacy gennemsyrrer arbejdet i børnehaveklassen i forvejen – så hvad skal vi nu til at gøre på dét område?

- Samarbejde om at lave aktioner, der involverer tale, skrift, læsning, oplæsning, sproglege, sanglege og samtaler – og følge op på dem med hinanden og med os
- Samarbejde om læringsmål: hvordan kan begge faggrupper blive rigtig gode til dette? Hvordan kan vi styrke eleveres læringsmål i fx UUV?
- Blive opmærksomme på praksis; hvordan skærper vi blikket? Hvordan skaber vi progression – ikke bare løsrevne aktiviteter?
- Blive opmærksomme på kommunikation bredt forstået
- Blive opmærksomme på, hvordan dét, der arbejdes med i skolen, også kan overføres til fritidslivet (fx bruge skriften, historierne, samtalerne, legene – uden, at der går miniskole i SFO'en)
- Blive opmærksomme på, hvad fritidspædagogikken kan bidrage til skolelivet med

Vi ses efter sommerferien!

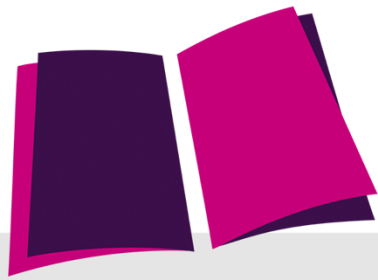
- Asger (har lige fået sit skoleskema i begyndelsen af 1. klasse): *”skal vi have dansk?”*
- Mor: *”hvordan kan du læse det”?*
- Asger: *”det står på samme måde som på mine film!”*

Og der kan ske meget på et par år!

- *”Jeg ser at tingene bliver stavet med forskellige bogstaver. I starten skrev jeg ’jaj’, men nu skriver jeg ’jeg’ – fordi det står i bøgerne. Jeg ser også meget på det Marianne skriver på tavlen. I starten læste vi en eventyrbog - det var meget der, jeg begyndte at kigge på ordene. Når Marianne fx skriver ’hvad’, så ser jeg, at der er ’h’ foran ’v’, og så tænker jeg over, om der også er andre ord med ’v’, hvor der skal ’h’ foran. Det, jeg bedst kan høre er, når der skal ’g’ i. Jeg kender en masse, der skriver ’j’, men det er ikke nødvendigt – det er ’g’”*

(Viggo, slutningen af 1. klasse)

Litteratur

- Fast, Carina (2009): *Literacy – i familie, børnehave og skole*. Klim
- Gibbons, Pauline (2009): "Læring gennem samtale". I: *Unge pædagoger*
- Gibbons, Pauline (2009): *Scaffolding language, scaffolding learning*, Heineman
- www.sprogpakken.dk
- Sylva, K., Melhuish, E.C., Sammons, P., Siraj, I. and Taggart, B. (2004): *The Effective Provision of Pre-School Education (EPPE) Project: Technical Paper 12 - The Final Report: Effective Pre-School Education*. London: DfES / Institute of Education, University of London.